

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ КЛАСИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Олексій Маркунін

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Анотація:

У статті розкривається сутність інтерактивних технологій, а також особливості використання їх у навчальному процесі класичного університету під час підготовки майбутніх викладачів іноземних мов. Вивчення психолого-педагогічної літератури, що присвячена проблемі підготовки майбутніх викладачів іноземних мов у класичному університеті, дало змогу виявити чинники й переваги застосування інтерактивного навчання в організації навчального процесу порівняно з традиційним підходом, а також з'ясувати його вплив на становлення особистості студента як суб'єкта. Автор наводить інтерактивні методи з відповідними завданнями й аналізує такі інтерактивні технології навчання, як: парне, фронтальне, угрі й дискусії.

Ключові слова:

інтерактивне навчання;
інтерактивні методи й технології.

Аннотация:

Маркунин Алексей. Теоретические основы использования интерактивных технологий в учебном процессе классического университета.

В статье раскрывается суть интерактивных технологий, а также особенности использования их в учебном процессе классического университета при подготовке будущих преподавателей иностранных языков. Изучение психолого-педагогической литературы, посвященной проблеме подготовки будущих преподавателей иностранных языков в классическом университете, позволило выявить факторы и преимущества использования интерактивного обучения в организации учебного процесса по сравнению с традиционным подходом, а также определить его влияние на становление личности студента как субъекта. Автор рассматривает интерактивные методы с соответствующими заданиями и анализирует значение таких интерактивных технологий обучения, как: парное, фронтальное, в игре и дискуссии.

Ключевые слова:

интерактивное обучение;
интерактивные методы и технологии.

Resume:

Markunin Oleksii. Theoretical foundations of the interactive technologies use in the teaching process of classical university.

The article deals with the essence of interactive technologies and their use in the teaching process of classical university while preparing future teachers of foreign languages. The study of psychological and educational literature in the aspect of training future foreign languages teachers in the classical university has revealed the factors and advantages of interactive teaching in the educational process compared with the traditional approach, as well as its influence on the development of the student's individuality as a subject. The interactive methods with the appropriate objectives are illustrated and the significance of interactive teaching technologies on groups (in pairs, front, in the game and discussion) is analyzed.

Key words:

interactive teaching, interactive methods and technologies.

Постановка проблеми. Зміни, що відбуваються в сучасній системі вищої освіти, пов'язані з вимогами суспільства щодо підготовки конкурентоспроможних фахівців, здатних повноцінно використовувати здобуті знання в професійній діяльності. Саме тому використання наукових досягнень сучасної педагогіки може сприяти вдосконаленню підготовки майбутніх викладачів іноземних мов у класичному університеті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що загальні питання практичної та методичної підготовки в класичних університетах досліджували такі науковці, як: О. Бондаренко, О. Глузман, О. Машкіна, Л. Пуховська та ін. Проблема методичної та іншомовної підготовки майбутніх викладачів іноземної мови ґрунтовно розглядали О. Бігич, В. Краснопольський, С. Ніколаєва, Н. Скляренко, О. Гарнопольський та ін. Різноманітним технологіям навчання іноземних мов присвячені дослідження І. Зимньої, Т. Єрьоменко, О. Леонтєва, Р. Мартинової, Є. Пассова, С. Рубінштейна та інших. Проблеми розвитку професіоналізму, досягнення вершин у педагогічній діяльності порушували у своїх працях Б. Ананьєв, О. Бодальов, Н. Гузій, А. Деркач, Н. Кузьміна, А. Маркова, Л. Мітіна,

С. Пальчевський, В. Радул, Є. Рогов, О. Селєзньов, В. Слободчиков та ін. Питання використання сучасних педагогічних технологій у навчально-виховному процесі вищої школи були в полі зору таких дослідників, як І. Богданова, Р. Гуревич, І. Підласий, Л. Пироженко, Н. Побірченко, О. Пометун, В. Рубальський та ін. Проте, незважаючи на значну кількість наукових праць у цій царині, проблема підготовки майбутніх викладачів іноземних мов у класичному університеті з використанням інтерактивних технологій, з огляду на специфіку такої підготовки, на сьогодні залишається недостатньо вивченою, що зумовлює актуальність нашого дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення шляхів використання інтерактивних технологій у навчальному процесі класичного університету.

Виклад основного матеріалу дослідження. Останнім часом у контексті гуманізації освіти для активізації пізнавальної діяльності майбутніх фахівців усе частіше застосовується інтерактивне навчання.

Вивчення психолого-педагогічної літератури з питань підготовки майбутніх викладачів іноземних мов із використанням інтерактивного навчання дало змогу нам дійти висновку, що

науковці по-різному тлумачать це поняття й визначають його так: 1) як спільне навчання (навчання у співпраці): діалогове навчання, у процесі якого здійснюється взаємодія між ким-небудь (викладач – студент, студент – студент, студент – група та ін.) (від англ. interact – взаємодіяти, тобто перебувати у взаємодії, діяти, впливати один на одного). При цьому студенти й викладач є суб'єктами навчання (за О. Пометун [4]); 2) як спеціальну форму організації пізнавальної діяльності, що має на увазі цілком конкретні й прогнозовані цілі (за Н. Суворовою [6]) тощо.

Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, щоб організувати навчальний процес так, що практично всі, хто навчається, будуть залучені до процесу пізнання й матимуть нагоду розуміти й рефлексувати з приводу того, що вони знають і думають. Спільна діяльність у процесі пізнання, засвоєння навчального матеріалу означають, що кожен робить свій особливий індивідуальний внесок завдяки обміну знаннями, ідеями, способами діяльності [6]. Крім того, навчальний процес відбувається в умовах постійної активізації всіх його учасників. На цьому наголошує в своєму дослідженні Д. Семчук [7], підкреслюючи, що інтерактивне навчання ефективно сприяє формуванню цінностей, умінь, створює атмосферу співпраці, дає змогу викладачеві стати лідером колективу.

Ми поділяємо погляди на інтерактивне навчання, висловлені дослідницею С. Бондар, яка так визначає його сутність: це навчальний процес, що відбувається тільки за умови постійної, активної взаємодії всіх учасників; це взаємонавчання (групове, колективне, навчання у співпраці), коли викладач і студент є рівноправними суб'єктами навчання; організація інтерактивного навчання здійснюється за допомогою моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільного розв'язання проблем на підставі відповідних ситуацій; сприяє формуванню навичок спілкування, створення атмосфери співпраці; виявляє лідерські риси викладача й студентів, але при цьому ніхто не домінує над іншими, думки всіх членів навчального процесу беруться до уваги [1]. Це потребує від майбутніх викладачів іноземних мов усвідомлення творчого характеру, формування індивідуального стилю, адаптації до педагогічної діяльності, а також впливає на формування самосвідомості.

Безперечно, як доводить дослідження ряду наукових джерел, присвячених порушеній у статті проблемі, інтерактивна організація навчального процесу має низку переваг порівняно з традиційною, оскільки є більш

ефективною з погляду оптимального поєднання мети й результату навчальної діяльності [2]. Традиційна модель орієнтована на досягнення результату як передання деякої сукупності знань, в основному, завдяки раціональній організації змісту навчального процесу, що здійснюється шляхом односпрямованої дії викладача на студентів. Подібна модель припускає достатність механічного відтворення студентами деяких відомостей. Інтерактивна ж модель виходить з необхідності досягнення розуміння трансльованої інформації, будується на взаємодії учасників навчального процесу, передбачає їхній постійний зворотний зв'язок і активність і спрямовується на творчу переробку відомостей, що надходять [4].

Практика свідчить, що в процесі інтерактивного навчання змінюється взаємодія викладача й студентів: активність викладача поступається місцем активності студентів. Студенти стають повноправними учасниками навчального процесу, їх досвід слугує основним джерелом пізнання. Активна взаємодія викладача та студента робить досить актуальним чітке виділення в єдиному процесі навчання двох його складників: повідомлення навчальної інформації та її засвоєння. При цьому вирішальне значення має така діяльність студентів, за якої здійснюється засвоєння не тільки знань, а й різних методів, прийомів, способів розумової діяльності в процесі розвитку механізмів опрацювання інформації [1]. Крім цього, підготовка майбутніх викладачів іноземної мови з використанням інтерактивних технологій пов'язана з процесом навчання, який спрямовується на виявлення й розвиток особистісних якостей студентів. Б. Ломов зазначає, що серед особистісних якостей спеціаліста деякі формуються цілеспрямовано, а інші є досить стійкими й практично не змінюються під впливом життєвого досвіду людини. На думку вченого, до тих якостей, які можна сформувати, насамперед належать морально-характерологічні, зокрема цілеспрямованість, працьовитість, почуття обов'язку й відповідальності, рішучість, мужність, наполегливість тощо. До інших – емоційна рівновага, володіння собою, витримка, здатність до зосередження, психологічна витривалість, обсяг і розподіл уваги тощо. Обидві групи особистісних якостей відіграють суттєву, а іноді й вирішальну роль у забезпеченні надійності професійної діяльності фахівця. Як уважає Р. Каверіна, структуру професійно-важливих якостей у певному поєднанні утворюють необхідні (без наявності яких не можливе виконання діяльності типу «людина – людина» без шкоди для себе чи інших людей) та бажані

(що сприяють виконанню діяльності типу «людина – людина») психологічні властивості особистості. Серед необхідних психологічних властивостей особистості дослідниця виділяє спрямованість на діяльність типу «людина – людина» (потреби, мотиви, настанови, інтереси, схильності), товариськість, емоційну усталеність, вольові риси характеру, що виявляються в умінні управляти своїм настроєм і поведінкою інших людей, деякі характеристики мовлення. Бажаними професійно важливими якостями Р. Каверіна називає соціальний інтелект, емпатію та деякі характеристики зовнішності. Ці властивості досить легко можна розвинути й сформувані в процесі професійної підготовки фахівця [3].

Отже, вимоги до професії відображають ті універсальні особливості, які потрібні спеціалісту для успішного виконання професійної діяльності. На підставі викладеного вище, необхідними морально-вольовими якостями викладача іноземної мови ми вважаємо: рішучість, сміливість ініціативність, витриманість, володіння собою, наполегливість, завзятість, самостійність.

Наголосимо, що усвідомлення майбутніми викладачами іноземної мови особливостей педагогічної діяльності в процесі їхнього навчання тісно пов'язане зі здатністю до рефлексії й самооцінки. А. Маркова зауважує, що вчитель, який відчуває себе спокійно й упевнено, доброзичливо ставиться до учнів, розуміє слабкі сторони своєї діяльності та має намір їх виправити, не руйнує загальну позитивну самооцінку; натомість учитель із низькою професійною самооцінкою негативно сприймає педагогічну реальність крізь призму своїх стресів, тривог, використовуючи найчастіше авторитарний стиль як засіб психологічного самозахисту. На основі самоповаги й адекватних уявлень про власний професійний статус посилюється ефект нормативної саморегуляції. У цьому аспекті саморегуляція, яка охоплює інтелектуально-мовленнєву, емоційну й вольову активність особистості майбутнього викладача, здійснює акти самоаналізу, самоконтролю й самооцінки, що пов'язані з рефлексією [3].

Зауважимо, що під час інтерактивного навчання застосовуються інтерактивні методи й технології. Інтерактивні методи навчання передбачають таку взаємодію в навчальному процесі, яка орієнтує особистість на розвиток власних творчих здібностей, відпрацювання вмінь вибирати ситуацію, націлюють на діяльність, що стимулює «винахідливість». Що ж до сутності інтерактивних методів навчання, то слід зосередитися на мобілізації пізнавальних сил і прагнень тих, хто навчається,

на пробудженні самостійного інтересу до пізнання, на становленні власних інтересів, на розвитку вміння концентруватися на творчому процесі, отримувати від творчості задоволення. Інтерактивні методи навчання дають змогу залучати тих, хто навчається, до сукупності виховних і навчальних ситуацій, які безперервно оновлюються й у яких здійснюється повне особистісне приєднання студентів до діяльності й спілкування, що активізує внутрішні сили й тим самим сприяє внутрішньому зростанню. Завданнями інтерактивних методів навчання є: розвиток інтелектуальних навичок (уміння формувати власну позицію щодо суспільно значущих подій, уміння оцінювати ситуацію, приймати рішення з суперечливих питань і відстоювати це рішення, що залежить від розвитку логічного й критичного мислення); розвиток комунікативних навичок (уміння ясно та чітко формулювати й викладати свою позицію, взаємодіяти в групі); засвоєння ціннісних настанов (повага до прав і достоїнств людини, мирні способи розв'язання конфліктів, співпраця; терпимість; справедливість; відвертість; чесність; відповідальність; наполегливість; повага до чужих і своїх трудових зусиль); формування цілісної картини світу; розвиток здатності орієнтуватися в навколишньому середовищі [4].

Особливості виконання окреслених завдань у підготовці майбутніх учителів іноземної мови розглядали в своїх працях Я. Колкер, О. Комар, Г. Кривчикова та ін. Проте слід наголосити, що застосування цих технологій у класичному університеті залежить від таких чинників, як: домінування в студентів мотивації до навчання (для чого, з якою метою я прийшов до університету, і ким я хочу стати?); урахування минулого й сучасного досвіду студентів (чи навчалися вони за інтерактивними технологіями в загальноосвітній школі); визначення цілей навчання (усвідомлення мети); активне залучення студентів до процесу навчання; урахування їх здібностей (надання вчасної поради й підтримки в разі можливої зміни спеціальності, з огляду на навички й уміння студентів); обов'язкове надання майбутнім викладачам можливостей для самореалізації [7].

Реалізація зазначених вище чинників та інтерактивних методів у класичному університеті сприяє підвищенню мотивації досягнення успіху майбутніми викладачами іноземних мов, формує професійно-практичну спрямованість занять, дає змогу домагатися запланованих результатів навчання, що впливає на розвиток здібностей і компетентностей у межах педагогічної діяльності.

У працях Л. Пироженко й О. Пометун визначені такі групи інтерактивних технологій

навчання: парне навчання; фронтальне навчання; навчання в грі; навчання в дискусії.

Так, парне навчання (кооперативна навчальна діяльність) – це такий варіант організації навчання, коли студенти працюють у невеликих групах для того, щоб викладач зміг вислухати й оцінити кожного. Групова форма роботи компенсує всі недоліки фронтальної та індивідуальної роботи. Фронтальне навчання – організація спільної роботи всіх студентів. Заняття керує педагог, але майбутні вчителі мають можливість висловитися, колективно обговорити й проаналізувати певні проблеми (за Н. Побірченко, О. Пометун, Л. Фурсовою). Навчання в грі – це така інтерактивна технологія, коли всі студенти під час навчального процесу стають активними учасниками гри, сутність якої полягає в тому, що майбутні вчителі самі створюють проблемну ситуацію, вибирають для себе ролі, аналізують і обговорюють події. Остання група інтерактивних технологій – це навчання в дискусії. Дискусія є важливим засобом розвитку пізнавальної активності студентів під час навчання. Вона забезпечує глибоке розуміння проблеми, розвиток критичного мислення, формування самостійної позиції, уміння добирати аргументи й оперувати ними. Ця технологія є важливим засобом як пізнавальної діяльності студентів у процесі їхньої підготовки, так і настанови на саморозвиток [4].

Отже, використання інтерактивних технологій навчання під час вивчення іноземних мов потребує активного залучення до них усіх учасників навчального процесу, кооперативної діяльності, й зокрема мовленнєвої [5]. Наведемо деякі приклади використання інтерактивних технологій у навчальному процесі класичного університету під час підготовки майбутніх викладачів іноземних мов.

Так, наприклад, мета вправи «Діалог» полягає в пошуку спільного рішення малими групами. Це знаходить своє відображення в кінцевому тексті, ознаках, спільному рішенні. Діалог виключає протистояння, критику позицій тієї чи іншої групи. Всю увагу студенти зосереджують на ключових моментах позицій інших. Алгоритм виконання завдань передбачає створення робочих груп і групи експертів (сильні студенти); робочим групам відводиться 5-10 хвилин на виконання навчального завдання; група експертів готує свій варіант завдання (еталон), стежить за роботою груп і контролює час; після завершення роботи представники від кожної робочої групи на дошці роблять підсумковий запис; надається слово одному доповідачеві від кожної групи; групи обговорюють і занотують остаточний варіант. Під час обговорення студенти висловлюють

думки щодо необхідності досягнення вершин у професійній діяльності викладача. Іншою вправою є «Коло ідей». Її мета полягає в розв'язанні гострих суперечливих питань, створенні банку ідей і залученні всіх студентів до обговорення порушеної проблеми. Алгоритм виконання вправи є таким: усі групи мають виконувати одне й те саме завдання, яке складається з декількох питань (позицій); варіанти виконання завдань групи репрезентують по черзі. Коли малі групи завершили виконання завдання й готові оприлюднити інформацію, то кожна з них по черзі озвучує лише один аспект проблеми, що обговорюється. Це триває доти, доки не вичерпаються всі ідеї. Це дає можливість кожній групі ознайомити всіх із результатами своєї роботи. Готуючись до дебатів на тему «Теорія професійної діяльності вчителя іноземної мови» студентам необхідно написати короткі повідомлення, які містять аналіз різних теорій особистості, й довести, що саме ця теорія має концептуальне значення для сучасного розуміння становлення людини як особистості. Готуючи доповіді й обговорюючи концепції, студенти розмірковують над їх складністю, усвідомлюють, що є велика кількість термінологічних одиниць, які використовуються для опису феноменології особистості людини.

Отже, застосування інтерактивних методів і технологій навчання в процесі підготовки майбутніх викладачів іноземної мови в класичному університеті не лише підвищує ефективність навчальної діяльності, а й розвиває комунікативні вміння й навички, допомагає встановленню контактів між учасниками навчального процесу, забезпечує виконання виховного завдання, оскільки змушує студентів працювати в команді, прислухатися до думки кожного тощо, підвищує мотивацію до успіху, спрямовує на формування особистісних якостей, здатності до рефлексії та самооцінки тощо. Крім того, упровадження інтерактивних технологій у викладання фахових дисциплін у класичному університеті дає можливість докорінно змінити ставлення до об'єкта навчання, перетворивши його на суб'єкт (за Г. П'ятаковою).

Висновки. З огляду на викладений вище матеріал, доходимо висновку, що використання інтерактивних технологій у процесі підготовки майбутніх викладачів іноземних мов у класичному університеті впливає на підвищення інтересу студентів до майбутньої професійної діяльності; на результативність навчальної діяльності; активну взаємодію та співпрацю викладача й студента; на усвідомлення майбутніми викладачами іноземних мов особливостей педагогічної діяльності; на розвиток комунікативних навичок; формування

професійного самоусвідомлення, морально-вольових якостей тощо.

Перспективи подальших розвідок щодо використання інтерактивних технологій

в навчальному процесі класичного університету ми вбачаємо в їх практичній реалізації під час фахової підготовки майбутніх викладачів іноземних мов.

Список використаних джерел

1. Бондар С. П. Підготовка майбутніх учителів світової літератури до розвитку читацьких інтересів старшокласників у профільній школі: дис. ...кандидата пед. наук: 13.00.04 / Бондар Світлана Петрівна. – Вінниця, 2010. – 252 с.
2. Грабовська С. Л. Інтерактивне навчання у вузі: проблеми і перспективи / С. Л. Грабовська // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. – Вип. 15. – Ч. 2. – С. 171–176.
3. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения / Е. А. Климов. – Ростов на/Д.: Феникс, 1996. – 512 с.
4. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук. метод. посібник / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко; за ред. О. І. Пометун. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.
5. П'ятакова Г. П. Застосування інтерактивних технологій у підготовці викладача літератури класичного університету / Г. П. П'ятакова // Другий український педагогічний конгрес: зб. матеріалів конгресу / ред. В. Г. Кремень. – Львів: Камула, 2006. – 601 с.
6. Суворова Н. Интерактивное обучение: новые подходы / Н. Суворова // Дистанционное и виртуальное обучение: дайджест рос. и зарубеж. прессы. – 2001. – № 2. – С. 46–48.
7. Семчук Д. Б. Творчо-дослідницькі та інтерактивні технології навчання на уроках української словесності / Д. Б. Семчук. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. – 144 с.

References

1. Bondar, S. P. (2010). *Preparation of the future teachers of world literature to high school students' reading interests development in specialized school: dissertation for the degree of Candidate of pedagogical sciences: 13.00.04 – theory and methods of professional education*. Vinnytsia. [in Ukrainian].
2. Hrabovska, S. L. Interactive learning in higher school: problems and prospects. *Visnyk of Lvivskoho universytetu. Series: Pedagogy*. Vol. 15, Part 2. 171-176. [in Ukrainian].
3. Klimov, Ye. A. (1996). *Psychology of professional self-determination*. Rn/D: Feniks. [in Russian].
4. Pometun, A. I. (2004). *The current lesson. Interactive learning technologies: Scientific methodical guide* / A.I. Pometun, L.V. Pyrozhenko / Ed. O.I.Pometun. Kyiv.: Publishing A.S.K. [in Ukrainian].
5. Piatakova, H. P. (2006). The use of interactive technologies in literature teacher training at classical university. *Second Ukrainian Pedagogical Congress: Coll. of Congress materials*. Ed. V.H. Kremen'. Lviv: Kamula. [in Ukrainian].
6. Suvorova, N. (2001). Interactive learning: New approaches. *Distantiomoie I virtualnoie obuchenie: Digest of Russian and Foreign Press*. 2. 46 – 48. [in Russian].
7. Semchuk, D. B. (2007). *Creative research and interactive learning technologies at lessons of the Ukrainian literature*. Ternopil: textbooks and handbooks. [in Ukrainian].

Рецензент: Павленко А.І. – д.пед.н., професор

Відомості про автора:

Маркунін Олексій Леонідович
markunin@gmail.com
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова
Французький б-р, 24/26, м. Одеса,
65026, Україна
doi:10.7905/нвмдпу.v0i14.1073

Матеріал надійшов до редакції 02.03.2015 р.

Подано до друку 15.04.2015 р.